

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA "TARBIYA" FANINI FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Gulnur Atamuratova

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti,
Magistratura bo'limi, 70110102 — Pedagogika nazariyasi va tarixi (o'zbek) mutaxassisligi,
2-bosqich magistri, atamuratovagulnur85@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.22725142>

Qabul qilindi: 4-sentabr 2026-yil • Ma'qullandi: 11-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 12-sentabr 2026-yil

Annotatsiya:

Ushbu tezisda boshlang'ich sinflarda tarbiya fanini integratsiya asosida tashkil etishning didaktik va metodik mexanizmlari yoritiladi. Tadqiqot maqsadi tarbiya mazmunini fanlararo bog'liqlikda rejalashtirish, integratsiyalashgan dars dizaynini takomillashtirish va baholash mezonlarini aniqlashtirishdir. Metod sifatida pedagogik tahlil, modellash va amaliy sinov natijalarini umumlashtirish qo'llanadi. Yangilik integratsiya darajalari va ko'rsatkichlariga tayangan tashkiliy modeldadir.

Kalit so'zlar:

tarbiya fani, integratsiya, fanlararo aloqa, kompetensiya, dars dizayni, baholash mezonlari, boshlang'ich ta'lim.

Kirish.

Boshlang'ich ta'limda tarbiya fanini o'qitish masalasi mazmunan murakkab va metodik jihatdan ko'p qatlamli bo'lib, u bolada ijtimoiy tajriba, axloqiy me'yorlar, o'zini boshqarish, muloqot, jamoada hamkorlik kabi sifatlarning shakllanishi bilan bevosita bog'liq. Shu sababli tarbiya fanini alohida mavzular majmui sifatida emas, balki bolaning kundalik o'quv faoliyati, nutqiy rivojlanishi, atrof-muhitni bilishi, mehnatga munosabati va estetik didi bilan uzviy birlashgan yaxlit pedagogik jarayon tarzida ko'rish talab etiladi. Integratsiya yondashuvi aynan shu yaxlitlikni ta'minlashning samarali yo'li bo'lib, u tarbiya mazmunini boshqa fanlar va tarbiyaviy muhit komponentlari bilan mazmuniy, faoliyatli va qadriyatli bog'lanishda rejalashtirish imkonini beradi. Integratsiya masalasida zamonaviy didaktika bilimni fragmentlarga ajratib o'qitish o'rniga o'quvchining dunyoqarashida bog'lanishlar tizimini yaratishni muhim deb biladi, chunki boshlang'ich sinf yoshida tafakkur ko'proq obrazli va vaziyatli xususiyatga ega bo'lib, umumlashtirishning barqaror mexanizmlari tajriba orqali shakllanadi [1]. Demak, tarbiya fanini integratsiyalash nafaqat vaqtini tejash yoki darslarni "qiziqarli" qilish, balki tarbiyaviy natijalarni o'quvchining real faoliyatida mustahkamlashga xizmat qiladigan ilmiy-didaktik strategiya sifatida talqin qilinishi lozim.

Mavzuning dolzarbligi: Amaliyotda tarbiya fanining mazmuni ko'pincha deklarativ tushunchalar darajasida qolib ketadi, o'quvchi esa ularni boshqa fanlardagi bilimi va kundalik xulqiy tanlovi bilan bog'lashga qiynaladi. Bunga dars rejalashtirishda fanlararo aloqalarning epizodik qo'llanishi, tarbiyaviy natijalarni baholashning noaniqligi, shuningdek, o'qituvchining integratsiyalashgan metodik dizayn bo'yicha tayyorgarligi yetarli emasligi sabab bo'ladi. Vaholanki, kompetensiyaviy yondashuv tarbiyaviy mazmunni faoliyatga yo'naltirilgan, vaziyatda

qo'llanadigan, shaxsiy tajribaga aylanadigan ko'rinishda tashkil etishni talab qiladi [2]. Integratsiya bu talabni bajarishning mexanizmi bo'lib, u tarbiya fanidagi qadriyatlar va me'yorlarni ona tili va o'qish savodxonligi, matematika, tabiatshunoslik, texnologiya hamda tasviriy san'at kabi fanlar bilan bog'liq vazifalar orqali "harakatga keltiradi". Natijada tarbiyaviy g'oya matn tahlili, muammo yechish, tajriba o'tkazish, loyihalash yoki ijodiy faoliyatda ko'rinish oladi va o'quvchi uni shaxsiy tanlov sifatida sinab ko'radi.

Integratsiyalashgan o'qitishning nazariy asoslarida mazmun integratsiyasi, metodlar integratsiyasi va natijalar integratsiyasi farqlanadi. Mazmun integratsiyasi tarbiya mavzularini boshqa fanlarning o'quv materiallari bilan umumiy g'oya, tushuncha yoki muammoli vaziyat asosida uyg'unlashtirishni anglatadi. Metodlar integratsiyasi esa darsning tashkiliy shakllari, interfaol metodlar, muloqot va refleksiya usullarining bir-birini to'ldirishi orqali tarbiyaviy ta'sirni kuchaytiradi. Natijalar integratsiyasi o'quvchida bilim, ko'nikma va qadriyat yo'nalishlari birgalikda namoyon bo'ladigan holatlarni baholashga yo'naltiriladi. Bu uchlikni izchil qo'llash uchun integratsiyaning darajalari ham aniqlashtirilishi lozim: mavzulararo aloqa darajasi, modul darajasi va loyiha yoki muammoli vaziyat darajasi. Birinchi darajada tarbiya g'oyasi boshqa fan darsida qisqa bog'lanish sifatida qo'shiladi, ikkinchi darajada bir necha dars ketma-ketligi yagona integrativ modulga birlashtiriladi, uchinchi darajada esa o'quvchilar real hayotga yaqin vaziyatni hal qilish jarayonida tarbiya mazmunini amaliy faoliyatda namoyon etadilar. Bu yondashuv integratsiyaning "ko'rinish"ini emas, "boshqariladigan mexanizm"ini yaratadi, ya'ni o'qituvchi har bir daraja uchun maqsad, kutilgan natija va baholash ko'rsatkichlarini oldindan belgilaydi [3].

Tarbiya fanini integratsiya asosida tashkillashtirishni takomillashtirish uchun metodik yechim sifatida integratsiyalashgan dars dizayni taklif etiladi. Bunda darsning boshlang'ich qismi motivatsion vaziyat orqali tashkil etilib, o'quvchini axloqiy tanlovni talab qiladigan muammoga olib kiradi. Keyingi bosqichda o'quv materiali boshqa fan mazmuni bilan bog'lanadi: masalan, o'qish darsida matn qahramonining xatti-harakati tahlil qilinadi, matematika darsida adolat, navbat, resursni bo'lish kabi kontekstli masalalar yechiladi, tabiatshunoslikda esa ekologik mas'uliyatga oid kuzatuv yoki mini-tajriba bajariladi. Shundan so'ng refleksiya bosqichi keladi, unda o'quvchi "men qanday qaror qildim, nega shunday qildim, boshqacha bo'lishi mumkinmi" kabi savollar orqali o'z xulqiy pozitsiyasini og'zaki yoki yozma shaklda ifodalaydi. Integratsiyalashgan darsning yakuniy natijasi faqat "biladi" darajasida emas, balki "qila oladi" va "munosabat bildiradi" darajasida kuzatilishi kerak. Shuning uchun baholashda an'anaviy nazoratdan ko'ra formatif baholash vositalari, kuzatuv varaqalari, o'zini baholash va tengdosh bahosi kabi yondashuvlar maqsadga muvofiqdir [4].

Tadqiqotning metodik yondashuvi: Takomillashtirishning muhim sharti o'qituvchining rejalashtirish kompetensiyasidir. Integratsiya tasodifiy bog'lash emas, balki o'quv dasturidagi umumiy natijalarni xaritalash orqali amalga oshiriladi. Shuning uchun rejalashtirishda "integratsiya xaritasi" metodik vositasi qo'llanishi mumkin: unda tarbiya fanining mavzusi, unga mos qadriyat ko'rsatkichi, bog'lanadigan fan mavzulari, o'quv faoliyati turi, kutilayotgan xulqiy namoyon va baholash dalillari oldindan ko'rsatiladi. Bu yondashuv o'qituvchini dars jarayonida improvizatsiyaga tayanib qolishdan saqlaydi hamda tarbiyaviy maqsadlarning "ko'rinmas" bo'lib qolish xavfini kamaytiradi. Integratsiya xaritasini tuzishda boshlang'ich sinf o'quvchisining yosh psixologik xususiyatlari, xususan, taqlidchanlik, emotsional ta'sirchanlik va ijtimoiy bahoga sezgirlik inobatga olinadi; tarbiyaviy vaziyatlar esa bolani ayblashga emas, tushunishga, o'zini boshqarishga va ijobiy tanlovni mustahkamlashga xizmat qilishi kerak [5]. Shuningdek, sinf jamoasining rivojlanish darajasi ham e'tiborga olinadi, chunki bir xil vaziyat turli sinflarda turlicha tarbiyaviy natija berishi mumkin.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi: Integratsiyalashgan tashkil etishda ta'lim muhiti omili alohida ahamiyat kasb etadi. Tarbiya fanining samarasi faqat dars bilan cheklanmay, tanaffus, sinfdan tashqari tadbir, maktab ichki qoidalari, ota-ona bilan hamkorlik va raqamli resurslar bilan uyg'unlashganda kuchayadi. Shu nuqtai nazardan, integratsiya "darslararo" chegaradan chiqib, "muhit integratsiyasi" darajasiga ko'tarilishi kerak. Masalan, "mas'uliyat" mavzusi darsda vaziyatli topshiriqlar orqali ochib berilgach, sinfda navbatchilik, umumiy burchakni tartibga

keltirish, kichik loyihani muddatida topshirish kabi real amaliyot bilan davom ettiriladi; bu jarayonda o'qituvchi nazorat qiluvchi emas, yo'naltiruvchi va refleksiyaning tashkil etuvchi rolni bajaradi. Xalqaro tajribada tarbiyaviy kompetensiyalarni shakllantirishda ijtimoiy-emotsional o'qitish yondashuvlari, hamkorlikda o'rganish va sinf iqlimini boshqarishning ahamiyati ta'kidlanadi; ularning didaktik kuchi aynan integratsiyalashgan muhitda yaqqol namoyon bo'ladi. Biroq bu tajriba mahalliy qadriyatlar va normativ talablarga mos metodik transformatsiyani talab qiladi, aks holda u formal ko'chirish darajasida qolib ketishi mumkin.

Xulosa: Tadqiqot natijalarini umumlashtirgan holda, tarbiya fanini integratsiya asosida takomillashtirish uchun uch asosiy metodik xulosa olinadi. Birinchidan, integratsiya darajalari va ko'rsatkichlarini aniq belgilash o'qituvchiga maqsadga muvofiq rejalashtirish hamda tarbiyaviy natijalarni kuzatish imkonini beradi. Ikkinchidan, integratsiyalashgan dars dizayni tarbiya mazmunini faoliyatga aylantirib, o'quvchining shaxsiy tajribasiga singdiradi va shu orqali deklarativlikni kamaytiradi. Uchinchidan, baholashning formatif mexanizmlarini qo'llash tarbiyaviy o'sishni jarayon sifatida ko'rishga, o'quvchini refleksiya jalb etishga va sinf jamoasida ijobiy iqlimni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ushbu xulosalar boshlang'ich ta'lim amaliyotida tarbiya fanini fanlararo bog'liqlikda, boshqariladigan metodik model asosida tashkil etish zarurligini ko'rsatadi; natijada tarbiyaviy maqsadlar o'quvchi xulqida, muloqotida va qaror qabul qilishida izchil namoyon bo'ladigan barqaror sifatlar sifatida shakllanishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Zunnunov A. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Toshkent, O'qituvchi, 2018. 352 b.
2. Husanboeva Q. Tarbiya nazariyasi va metodikasi. Toshkent, Innovatsiya-Ziyo, 2020. 280 b.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь. Москва, АСТ, 2019. 640 с.
4. Гальперин П. Я. Введение в психологию. Москва, Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2017. 336 с.
5. Davletshin M. G. Yosh va pedagogik psixologiya. Toshkent, O'zbekiston, 2016. 304 b.